

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga musiqa folklorini o‘rgatish pedagogik muammo sifatida

Maftuna Rahmatova To‘yevna

Buxoro davlat universiteti

San‘atshunoslik fakulteti Madaniyat va
san‘at muassasalarini tashkil etish hamda
boshqarish ta‘lim yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

maftunarahmatova3010@gmail.com

+998947013929

Annotatsiya: Maqolada folklor qo‘shiqlarining o‘ziga xos ta‘limiy va tarbiyaviy imkoniyatlarga egaligi bilan ahamiyatli ekanligi haqida fikr yuritiladi. Ular xalqimizning badiiy-musiqiy merosi sifatida o‘z o‘rniga ega va son jihatdan juda ko‘p, ammo ularning barchasini ham o‘quvchilarini estetik tarbiyalash vositasi sifatida qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘lmasligi mumkin. Chunki ular o‘zining badiiy jihatdan mazmun-mohiyati, musiqiy tuzulmasi, kuylanishiga ko‘ra bir-biridan farq qiladi. Ularni muayyan pedagogik talablar asosida tanlab olish talab etilishi haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: musiqa, folklor qo‘shiqlari, o‘quvchi-yoshlar, bilim, ko‘nikma, malaka, musiqiy savodxonlik, xalq musiqasi, qo‘shiq, dunyoqarash, marosim, urf-odat, an‘ana, folklorshunoslik.

Аннотация: В статье рассматривается правильно учению музыки и пению народных песен, здесь пишется об особенностях песен соседних стран и зарубежных стран. Здесь рассказывается об знание музыки, пение музыки, как сыграть народные музыкальные инструменты, умение их слышать, уловление ритма музыки и тансывание.

Ключевые слова: музыка, народная музыка, ученики, знание, навыка, опыт, музыкальное знание, народные музыки, песня, мировоззрение, традиция, фольклористика

Annotation: The article teaches students how to sing in music lessons, introducing contemporary, folk songs on various genres, characters, themes, samples of composer art, brotherly and foreign music, mainly through listening to music. In this process, the student listens to music and then begins to practice,

whether they are singing, playing on children's instruments, performing rhythmic and dance moves appropriate to the music, theoretical, practical knowledge, skills and, most importantly, music. perceptions are developing.

Key words: music, folk songs, students, knowledge, skills, skills, musical literacy, folk music, song, worldview, ritual, tradition, folklor.

KIRISH:

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2020 yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga tarixiy Murojaatnomasida pedagogika sohasini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash bo‘yicha ustuvor vazifalar belgilab berilganidan kelib chiqadi. Ta‘lim, kasb-hunar va pedagogik kadrlar tayyorlash, o‘qitish va tarbiyalashning zamonaviy uslublari, maktabda kasbga yo‘naltirish ishlari, o‘quvchilarning qobiliyatini aniqlash, ta‘lim yo‘nalishlari va mutaxassisliklari bo‘yicha o‘quv rejalari va dasturlarini takomillashtirish, ilmiy va innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish-o‘zaro bog‘liqlikdir. Fan, ta‘lim va ishlab chiqarish, maktablar bilan aloqa, kadrlar tayyorlashning istiqbolli rejalari va boshqa birdek muhim vazifalardan biridir.

Albatta, Prezident Sh.M.Mirziyoyevning beshta tashabbusi yoshlarning ma‘naviyatini yuksaltirish, ularga bo‘lgan qiziqishni oshirishning asosiy masalalarini o‘z ichiga oladi. Yoshlarni musiqa, rasm, teatr va san‘atning boshqa turlariga qiziqtirish bo‘yicha Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev tashabbuslari BMTning Yoshlar strategiyasi sifatida qabul qilindi, chunki ular uchun ham bu yoshlarni ma‘naviy tarbiyalashning yangi loyihasi edi.

Yuqorida qayd etilgan fundamental hujjatlardan kelib chiqqan holda, o‘quvchi-yoshlarning musiqa madaniyatini shakllantirishning samarali omili sifatida yosh avlodga, jumladan, musiqa vositasida estetik tarbiya berish alohida ahamiyat kasb etadi. Yosh avlodning musiqiy iste‘dodi va madaniyatini yuksaltirish maqsadida mamlakatimizning har bir shahar va tumanida musiqa va san‘at maktablarining faoliyat ko‘rsatishi nazarda tutilgan. Bunday imkoniyatlarning yaratilishi.

Birinchidan, bolalarda kuy-qo‘shiqqa, san‘atga muhabbat uyg‘otib, ularda cholg‘uchilik, ijrochilik kabi bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantiradi. **Ikkinchidan**, musiqa san‘ati asosida o‘quvchi shaxsining ma‘naviy, axloqiy madaniyatini, milliy g‘urur va vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshiradi. Ijodiy mahorat, nafosat va badiiy didni o‘stiradi, fikrlash darajasini kengaytiradi.

Uchinchidan, musiqa san'ati navqiron avlodimizning yuksak ma'naviyat ruhida kamol topishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. SHuni alohida ta'kidlash kerakki, mustaqillikning birinchi yillaridanoq mamlakatimizda musiqa san'atini keng rivojlantirishga alohida ahamiyat berildi. Ayniqsa, mumtoz musiqiy merosimizni asrab-avaylash va o'rganish, uni yosh avlodlarga bezavol etkazish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Buning natijasida nufuzli xalqaro musiqa anjumanlari, «SHarq taronalari» muntazam ravishda o'tkazib kelinmoqda.

Ushbu soxada bizning milliy g'oya markazi xam munosib ishlarni amalga oshirmoqda. Ulug' ona xalqimizning buyuk san'atkorlari va sozandalari ijrosidagi mumtoz va milliy qo'shiqlarimizni keng targ'ib qilish, milliy mentalitetimiz ruhidagi san'at namunalarini ommalashtirish faoliyatimizning muayyan qismini tashkil etadi. Ayniqsa, O'rta Osiy musiqa san'ati va musiqashunoslikdagi yangi ilmiy-nazariy g'oyalarni yoshlar ongiga singdirish, milliy g'oyaga asoslangan musiqa asarlarini o'rganishga, egallashiga katta ahamiyat bermoqdamiz.

Shuni alohida e'tirof etish lozimki, yoshlar ta'lim-tarbiyasi sifati va samaradorligi ustida qanchalik harakat qilmaylik, hali hanuz ijtimoiy hayotimizda g'arb musiqasiga xos bo'lgan «Rep», «Gok» kabi jazavaga tushish ruhiyatini qo'zg'atadigan kuy va qo'shiqlar kirib kelmoqda. Bunday qo'shiqlar yana «ommaviy madaniyat» g'oyasi ostida qabul qilinmoqda. Bugungi kunda ana shunday engil-elpi, ma'nosiz va to'mtoq qo'shiqlar bilan bizning milliy mentalitetimizga xos bo'lmagan odatlarni yoshlarimiz tabiatiga singdirish uchun harakatlar qilinmoqda. Biz buni noodatiy va «ommaviy madaniyat» unsurlaridan ularni asrab qolishimiz zarur. O'zbek xalqi tarixida shakllangan va rivojlangan musiqa folklori istiqloq yillarida sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. Milliy musiqa san'ati yutuqlarini o'rganish bo'yicha katta imkoniyatlar ochildi. Bu soha rivojiga ko'rsatilayotgan doimiy e'tibor natijasida yosh iste'dodlarning o'zini namoyon etish uchun qulay shart-sharoitlar yaratildi.

O'zbek musiqa folklori asosida o'quvchilarni estetik tarbiyalash dolzarb muammolardan biriga aylandi. Chunki, o'zbek musiqa folklori millatning ma'naviy-musiqiy boyligi hisoblanishi bilan birga uning mazmunida milliy urf-odat va an'analar, milliy mentalitet o'z ifodasini topgan. O'zbek musiqa folklori o'zining o'ynoqiligi va jo'shqinligiga ko'ra o'quvchilarni estetik tarbiyalashda muhim didaktik vosita sanalanadi. Shuning uchun ham umumiy o'rta ta'lim maktablarida “Musiqqa madaniyati” o'quv fani jarayonid o'zbek musiqa folklorini o'rganish

o‘quvchilarning san‘at asarlarini his etish, ulardan ma‘naviy zavq olish, go‘zallikka intilish kabi xislatlarining shakllanishida alohida ahamiyatga ega.

Shu jihatdan ham bugungi kunda o‘zbek musiqa folklori asosida o‘quvchilarni estetik tarbiyalash usullari, vositalarini, estetik tarbiyaning pedagogik-psixologik imkoniyatlarini ochish zaruriyati alohida dolzarblik kasb etmoqda. Chunki musiqa ta‘limining ushbu yo‘nalishi o‘quvchilarda musiqa folkloriga oid nazariy va amaliy bilimlarni, badiiy-musiqiy, estetik tafakkurni shakllantirishda, ma‘naviy-axloqiy tarbiyalashda dolzarb muammolardan hisoblanadi. Fuqarolik jamiyatini tarkib toptirish, eng avvalo, mazkur jamiyatda yashayotgan kishilarning ma‘naviy – axloqiy jihatdan etukligi va yuksak darajadagi aqliy salohiyatiga bog‘liq. Milliy xalq musiqa merosini chuqur tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, bu borada qator kamchiliklar borligi ayniqsa, yoshlarni vatanga sadoqat uni sevish, ardoqlash ona vatanimizning betakror saxovati eng muhimi oliyjanob odamlari haqidagi qo‘shiqlar bilan har tomonlama mukammal tanishtirib borish borasida kamchiliklar borliki aniqlandi. Mavjud nuqsonlar ta‘lim muassasalarida maktablarda, kollej va letseylarda estetik tarbiya bilan bir qatorda vatanparvarlik tarbiyasiga e‘tiborsizlik bilan munosabatda bo‘lishlikda, yoshlarni yuksak fazilatlar bilan san‘atga, madaniyatga, milliy qadryatlarga muhabbat bilan qarovchi ularni tushinuvchi, qadrllovchi qilib tarbiyalashga e‘tiborsizlik bilan qarashda, san‘atda yod ta’sirlarga yoshlarni moyil bo‘lishda ko‘zga tashlanadi.

1. Tadqiqotni maqsad va vazifalaridan kelib chiqib, ilmiy izlanishimizning manbai bo‘lgan umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning quyidagi shartlarini ko‘rsatib o‘tish mumkin:

2. Musiqiy estetik tarbiya mazmunida vatanparvarlik g‘oyalarini tarannum etuvchi xalq kuy-qo‘shiqlariga e‘tiborni kuchaytirish;

3. O‘zbek xalqining tarixi, an‘analari va urf-odatlarini tarbiya jarayoniga kiritishning o‘ziga xos shakl, usul, metodlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;

4. Xalq qo‘shiqlari tirkibidagi vatanni madh etuvchi namunalarning tarbiyaviy va didaktik imkoniyatlarini, o‘ziga xos xususiyatlarini qamrab olgan o‘quv metodik qo‘llanmalarni yangitdan davr ruxiga moslab ishlab chiqish;

5. Umumta‘lim maktablarida vatanparvarlik tarbiyasini yaxlit ya‘ni, dars va darsdan tashqari xolda-madaniy-ommaviy tadbirlar, konsertlar, bayramlar va turli

xil uchrashuvlarda yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir. Bunda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlar doimo o'zaro bog'liqlikda bir-birini to'ldirib borishi zarur.

Qayd etilganlar ta'limiy-tarbiyaviy va o'quv ishlarinimuvaffaqiyatli xal etilishini ta'minlaydi va musiqiy-estetik tarbiya tizimida vujudga kelgan muammolarni ijobiy xal etishda muhim rol o'ynaydi. Ma'lumki, qo'shiqchilik eng ommaviy va ta'sirchan san'at turlaridan bo'lib, har-bir qo'shiqda u yaralgan davrning o'chmas izi bor. Tarixiy, mumtoz, folklor qo'shiqlari sirasiga kiruvchi juda ko'plab qo'shiqlarda vatan madhi, vatan sog'inchi, undan zavqlanish hissiyoti umuman olganda vatan sevgisi eng oliy qadryat sifatida ulug'lanadi.

Yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitiladigan har bir o'quv predmeti hamda sinfdan tashqari olib boriladigan tadbirlar orqali amalga oshiriladi. Maktab o'quv predmetlari o'quvchilarni estetik ruhda tarbiyalash vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Estetik ta'lim-tarbiya tufayli o'quvchilarda bir qator ijobiy sifatlar shakllanadi. Jumladan, ularda kuchli hissiy mushohada, mustaqil tafakkur yuritish qobiliyati, mantiqiy fikrlash xususiyatlari tarkib topadi. Shunday ekan, umumiy o'rta ta'lim bosqichida o'quvchilarda estetik madaniyatni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Xalqimizning ma'naviy madaniyatini rivojlantirish jamiyatda davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan vazifa bo'lib, uni amalga oshirishda yoshlarning estetik tarbiyasi alohida o'rin tutadi. Ta'lim-tarbiya mazmunini yangilash, ta'lim islohotlarini amalga oshirishning bugungi qizg'in pallasida o'quvchi ma'naviy estetik madaniyatini rivojlantirish muammosiga qay darajada e'tibor berilmoqda, degan savol tug'iladi.

Xususan: O'quvchilarga estetik ta'lim-tarbiya berishda ma'naviy merosimizning tarkibiy qismi bo'lgan musiqiy folklor etakchi o'rin egallaydi. Ta'lim jarayonida musiqiy merosdan foydalanish natijasida o'quvchilarni murakkab o'quv yuklamasidan xalos etish, ularni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash, estetik didini rivojlantirish uchun imkoniyat vujudga keladi. Bu kabi vazifalarni amalga oshirishda o'zbek musiqa folklorining ritmi, o'quvchiga tez ta'sir qilishi alohida ahamiyatga molik. O'zbek musiqa folklori o'zining etnik xususiyatlari va uslubi bilan boshqa voqa folkloridan keskin farq qiladi. Yuqoridagilarga ko'ra, boshlang'ich sinf o'quvchilariga musiqa folklorini nazariy va metodik asoslarini o'rgatish muhim ahamiyatga egadir.

Yuqoridagi fikrlardan shu narsa ayon bo‘ldiki, tadqiqotchilar e‘tibori bir qator muhim pedagogik muammolarga qaratilmoqda. O‘quvchilarni insonparvarlik, Vatanga muhabbat, bilim va ma‘rifatga intilish ruhida tarbiyalash, urf-odatlar, an‘analarni qadrlashga undovchi omil bo‘lib, ular musiqa ta‘limini zamonaviy talablar asosida tashkil qilish va shu bilan birgalikda o‘quvchilarni estetik tarbiyalashni taqozo qiladi. Qayd etilgan muammolarni tadqiq qilishda quyidagilarni alohida hisobga olish kerak. Avvalo, musiqa ta‘limining samaradorligini oshirishga ehtiyoj tug‘ilmoqda. Qolaversa, musiqa ta‘limi orqali o‘quvchilarni estetik tarbiyalash usullari, vositalarini asoslash, estetik tarbiyaning pedagogik-psixologik imkoniyatlarini ochish zaruriyati paydo bo‘lmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha “Harakatlar strategiyasi to‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. I – ilova; “2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi”. Xalq so‘zi gazetasi. 2017 yil 8 fevral soni va internet resurs; www.lex.uz.
2. Nurmatov H. Musiqa va estetik madaniyat. Musiqa o‘qituvchilari uchun metodik tavsiyalar. -T.: TDPI, 1992. -3 b.
3. Rajabov.T.I. O‘zbek xalq musiqa ijodi o‘quv qo‘llanma “Durdona” nashriyoti Buxoro – 2021-yil
4. Rajabov.T.I. O‘zbek xalq musiqa ijodi darslik “Kamolot” nashriyoti Buxoro 2023.
5. Hasanov A.SH., Qudratov I. Umumiy o‘rta ta‘lim maktablari ashula darslari uchun Programma. -T.: O‘zb. Xalq ta‘limi vazirligi, 1990. -32 b.
6. Rajabov.T.I. O‘zbek xalq musiqa ijodi o‘quv qo‘llanma “Durdona” nashriyoti Buxoro – 2021-yil
7. Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress, 2(3), 59-68.
8. Rajabov, T. I. (2022). The role of bukhara folklore songs in youth education in the system of continuous education.
9. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X), 1